

Diplomitöö
473513

12 nov. 1938.
301.

Diplomitöö arvestikult
Tartu, 22. 11. 38. A. T. Klauk

Diplomi töö.

Mihkel N O M M,
Matr. nr. 11445.
Õigusteaduskond.

P O L I T S E I R A K I N G J A P Ä D E V U S .

A. B.
7542.

Oktoobrikuul 1938.a.

S i s u k o r d.

SISSEJUHATUS.

- § 1. Politseiline funktsioon ja mõiste.
- § 2. Ajalooline areng.
- § 3. Politsei ülesanded eesti kehtivas õiguses.

I. O s a.

POLITSEI RAKING.

1. Peatükk. Politsei keskhaldus.

- § 4. Siseministeerium politseiorganina.
- § 5. Politseitalitus.
- § 6. Politseikool.

2. Peatükk. Politsei kohahaldus.

- § 7. Prefektuurid.
- § 8. Komissariaadid.

II. O s a.

POLITSEI PÄDEVUS.

Üldmõisteid.

3. Peatükk. Prefektuurid.

- § 9. Puhtpolitseilised ülesanded.
- § 10. Mitteppolitseilised ülesanded.

4. Peatükk. Politseikomissariaadid.

- § 11. Puhtpolitseilised ülesanded.
- § 12. Mitteppolitseilised ülesanded.

III. O s a.

KONTROLL POLITSEI TEGEVUSE ÜLE.

Üldmõisteid.

5. Peatükk.

- § 13. Teenistusvalve.
- § 14. Kohtuvalve.

L i s a: Eesti politseiorganisatsiooni skeem.

S I S S E J U H A T U S.

§ 1. Politseiline funktsioon ja mõiste.

Sõna politsei tuletub kreeka keelsest sõnast politeia, mis tähendab linnaasjandus.¹⁾ Kui pidada silmas Kreeka linnariigilist iseloomu, siis võime selle all mõista üldiselt riigikunsti. Uuemal ajal see mõiste omandas teisi tähendusi, ühtlasi tema sisu kitsenes. Tekib vahetegemine res politica ja res ecclesiastica vahel. Esimese all mõisteti kuninga tegevust ilmaliku valitsemise alal, vastandiks rebus ecclesiasticis - vaimulikule alale - kiriku asjadele. Samuti tekib eritähendus poliitika ja politsei mõistele, mille aluseks ühine politeia. Poliitika all hakati mõistma kuninga seda tegevust, mis oli sihitud välise rippumatuse ning soodsama olukorra saavutamisele teiste riikide suhtes. Politsei tähendas aga kuninga tegevust oma ülivõimu kindlustamiseks siseriigis.

Politsei mõiste esineb kõige enne Prantsuse ordonanssides ning ediktides XIV sajandi lõpul ning XV sajandi algul. Selle mõistega seoti kuninga poolt ettevõetud samme ühiskondliku heakorra ning heakäekäigu kindlustamiseks. Kuningas arendab politseitegevust ja see tegevus on absolutismile niivõrd karakterne, et vastav aegjärk on omandanud "politseiriigi" nime.

Seda politseilist tegevust absoluutne monark teostas osalt isiklikult, osalt aga oma ametnikkude kaudu. Viimased olid monarkist täielises rippuvuses: ametnikkond kuju-

1) Polis = linn.

tas enesest klassi, kes oli kuningale kõige tihedamas hierarhilises alluvuses.

Valitsedes piiramatult ning oma äranägemise järgi, absoluutne monark omandas vaate oma alamatele kui alaealistele, kes ei tea kuidas elada või saavutada oma heaolu. Ei saa salata, et niisugusel vaatel oleks puudunud hoopis alus. Rahvamass oli alles harimata ja "politseiriik" oma vaates alamatele kui alaealistele, hakkas pidama end kodanike ainuõigeks hooldajaks. Kuid selle juures hooldav võim ei lugenud sugugi oma ülesandeks alamate vaimset arendamist. Alaealised pidid jäämagi alaealisteks - neiks, mis nad olid, et vältida riigivõimu vastu tekkivaid pahesid. Kestis vaade, et rahvast ei tohi õpetada. Haridust võib anda ainult niipalju, kui on riigi vähete ametite pidamiseks vajalik. Üldse tuleb alamad seada sarnasesse olukorda, et neil võimatu oleks riigi ülvõimu vastu astuda.

Vastavalt oma hooldaja ülesandele "politseiriik" segas end igasugustesse inimese eraelu avaldustesse. Kirjutati ette, mida süüa, kuidas riietuda, isegi kuidas mõtelda. Venes Nikolai I ajal oli näiteks keelatud lihtinimestele, keda pidi tundma talupoja riietuse järgi, müüa kõrtsides paremaid sööke, nagu kalkunipraadi ja üldse linnuliha ja ka paremaid kalasorte.

Sel ajal politsei normid ei kujutanud reegleid, mis oleks piduvalt määranud "politseiriigi" ametnike ja riigi alamate vahekordi. Need normid olid pigemini kuninga instruksioonid ametnikele. Ametnikud, nii kõrgemad kui madalamad,

esinesid kodanikkude suhtes võrratute suurustena, kuna nad kehastasid kuninga võimu ja tahet, millele alamad pidid vastuvaidlemata alluma. Alama isetegevuses nähti riigile kahju. Isiku passiivsus oli soovitatav.

Tollal politseiõigus erines põhjalikult kriminaal- ja tsiviilõigusest. Kriminaal- ja tsiviilõigus eeldasid elanikele teatud kohtulikku kaitset. Politseiõigus seadis aga alamad täielikult ametnike meelevalda alla. Valitsev võim teostas oma funktsioone, pöörates alamate poole, vastuvaidlemata korraldustega ning nõudmistega, kusjuures alamal polnud tarvitada mingit kohtulikku kaitset ega kontrolli. Mitmetäitmise korral murti vastupanu jõuga. Nii ei tundud "politseiriiklus" mingit õiguslikku ega seaduslikku vahekorra: isikud polnud õiguse subjektid.

"Politseiriiklus" läänes hakkas kõikuma 18. sajandil. Nähti, et kui absolutism on küllalt võimas, siis monark hoolitseb ainult enese eest. Konstitutsiooniline vool algab Kantiga, kes filosoofiliselt põhjendab õiguseriigi aluseid.

Sajandite arengus on politseiline funktsioon teinud suuri murranguid. Kui absolutisimi ajal politseiline funktsioon väljendus ametnike vastuvaidlematuil korraldusil ja nõudmisil, mil riigialamail polnud kohtulikku kaitset ja kontrolli, siis meie ajal peab politseiline tegevus rajanema sundnormele. Politseiline tegevus peab olema valjult seaduspärane ja toimuma seadusest fikseeritud piires. Vastasel korral tabab politseiametnikku karistus.

Praegusaegne politseiteenistus nõuab politseiametnikult ühiskondliku elu korraldavate seadusnormide põh-

jalikku tundmist ja nende järgi tegutsemist. Kus ühiskondliku elu vahekorrad on paiguti niivõrd peened ja õrnad, et seadusnormid ei küüni neid korraldama, seal peab politseiametnik talitama ühiskonnas maksva moraali juhatusel, milleks tema peab olema läbiimbnud sellest eetilisest idealismist, mis sunnib inimest instinktiivselt kõlbliselt talitama.

Politseilist funktsiooni on defineeritud mitmeti, kusjuures definitsiooni põhimõtted esinevad sarnastena. Meie politsei seaduspärane funktsioon kõlab järgmiselt: Politsei otsekoheseks ülesandeks on avaliku korra ja julgeoleku kaitse, s.t. tema ülesandeks on seadustega tema peale pandud kohuste piiirides ning maksva politsei korralduse alusel valvata seaduste, määruste ja korralduste täitmise järgi ning võtta tarvitusele abinõusid avaliku korra ja rahu, samuti ka isikliku ja varandusliku julgeoleku vastu sihitud tegevuse ärahoidmiseks, ilmsikstegemiseks ning kõrvaldamiseks.²⁾

Valter Jellinek ütleb: Politsei tegevus on niisugune riigi tegevus, mis siseriigis avaliku korra rikkumisi tagasi tõrjub. Prantsuse definitsioon: Politsei ülesanne on avalikku korda alles hoida.

Politsei tähendab õieti seda administratiivvõimu tegevust, mis riigis hoiab alal seltskondlikku julgeolekut ja korda, ning kaitseb kõiki ja igauhte vägivalda, tooruse ja omavoli eest.

²⁾ Politseiasutuste kujundamise määrus § 2. RT 1925, 177/178.

§ 2. Ajalooline areng.

Käsitades politsei ajalugu, leiame vanaaja politsei kohta andmeid vanade egiptlaste, kreeklaste ja roomlaste juures. Nii leiame vanast ajast päritolevatest seadustest ja korraldustest, et juba tol ajal oli politsei ülesandeks isiklikku puutumatus, julgeolekut ja eraomandust kaitsta ning ka spekulatsioonid ja liiakasuvõtmise vastu võidelda.

Vanadel egiptlastel oli tubli veepolitsei, kuna nende sissetulek oleneb veest, Niiluse tõusust, veekanalest ja kaitsevallast. Samuti oli egiptlastel hästi organiseeritud võõrastepolitsei, kelle ülesandeks oli valvata selle järgi, et ükski välismaalane Egiptusse ei saaks rännata. Suurt tähtsust omas ka tervishoiupolitsei.

Vanade kreeklaste juures, Ateenas, oli politseikorraldus väga täielik. Ateena politsei esines iseseisva valitsusorganina ja seisis n.n. arhontide ülevaatus all. Ateena linn jagunes kuueks politsei jaoskonnaks. Igas jaoskonnas olid vastavad ametnikud. Ööseti liikusid Ateena tänavatel politsei patrullid, kuna maal korra ja julgeoleku järgi valvas noortest ateenlastest korraldatud kaitse.

Vanas Roomas oli politseivõim n.n. kuruul-ediilide käes, kellede juhatajaks pärast prefectus urbi oli. Kuruul- ja plebei-ediilide ülesanded liitusid vähehaaval. Nüüd nimetati kõike ediile nimega curatores urbis. Ediilid esinesid ka süüdistajatena ja rahvatribuunid kasutasid nende abi kurjategijate jälgimiseks ja kinnipüüdmiseks. Curatores urbise hooleks ei olnud mitte ainult ehituste, tänavate, platside, veevärkide jne. ülevaatus, vaid ka kontroll tervishoiu, puhuse ja kõlbluse üle. Annanæ ülesandeks oli linna toiduainetega, viljaga, õliga jne. varustada, toiduainete väärtust proovida, hindasid määrata, liiakasuvõtmist ära hoida, mõõtusid ja kaalusid kontrollida.

Piiratud politseivõim oli pater familiaris, kes

kodukohtus (judicium domesticum) õigust mõista võis omaksete üle koduvarguse (furtum domesticum), kõlvatuse ja ka raske-
mate kuritegude puhul.

Vana Rooma vigiles ehk öövahid olid sõjaliselt organiseeritud. Keiser Augustuse ajal tulekaitse valve otstarbel suurendati vigileste arvu ja Rooma linnas oli 7 cohortes vigilumi, igas 1000 meest. Nende ülesandeks oli linna tuletõnnetuste, sissemurdmiste ja röövimiste eest kaitsta. Nii näeme, et heakorra jõud olid küllalt suured.

Keskaja ja uueaja politsei kohta leiame kirjeldusi peaaesjalikult Prantsusmaalt ja Saksamaalt.

Prantsusmaal asutas Ludvig XIV Pariisi lugupeetud kodanikkudest ametkoha, kes üldise hääkäekäigu eest pealinna pidi hoolitsema. Kui aga 1667a. korratused ja segadused laialdaselt maad võtsid, oli Ludvig XIV sunnitud linnaasutustelt üldise julgeoleku, uulitsa puhastamise, valgustuse jne. ülevaate ära võtma ja need õigused andma ühele kuninglikule ametnikule - lieutenant général de police - üle. See, üldiselt tähtis muudatus sai 1699.a. ka provintssides viidud läbi. 1790.a. seadustes jaotatakse Prantsuse politsei järgmiselt: 1) julgeoleku politsei (police de sûreté), kelle kohuseks oli kurjategijate kinnivõtmine; 2) viisakuspolitsei (police correctionnelle), kes pidi ära hoidma tegusid, mis otse kuriteod ei olnud, kuid siiski seltskonna rahu rikkusid ja kuritegudele meelitasid ja 3) maakonnapolitsei, kes kogukonna rahu ja korda pidid alal hoidma. 1795.a. väljaantud karistusmäärustega tehakse politseile ülesandeks üldise korra, vabaduse, eraomanduse ja isikliku julgeoleku kaitsmine.

Esimese eeskujuliku suurlinna politsei, politseiministee-
riumiga eesotsas, asutab Pariisi Napoleon I.

Esimesed politsei sisseseadete jäljed Saksamaal
on leitud frankide kuningate ordukohtute määrustes. Alates
15.sajandi viimasest poolest astusid riigivõimukandjad ja
vürstid Saksamaal energilisi samme üldise korra ja julge-
oleku kindlustamiseks. 1500.a. anti terve rida määrusi ker-
rajate, mustlaste, liiakasvõtjate jne. kohta. Nendele järg-
nesid 1530.a.riigipolitsei korraldus, mida 1548.a. ja 1577.a.
täiendati. Politsei arengus suuri edusamme tegi Friedrich
Vilhelm I, kui ta Preisimaal politsei võimkonnast kohtu-,
sõjaväe- ja majandusasjanduse eraldas, ning sellega polit-
seitegevusele ja ülesannetele enam kindlamad piirid pani.
Friedrich II Suur saatis oma ühe ametniku Pariisi, sealset
politsei organisatsiooni uurima. Selle järeldusel andis ta
20.veebbruaril 1741.a. käsu, millega politseivõim Prantsus-
maa eeskujul Berliini magistraadilt ära võeti ja asutatud
kuninglikule politsei direktorile üle anti. Ka teised Sak-
samaa riigid tarvitasid Prantsusmaa eeskujut. Shandarmiva-
litsus asutati Preisimaal 1820.a., mille kohta samal aastal,
30.detsembril, määrus ilmus. Enne ilmasõda oli pea kõigis
Saksamaa linnades riiklised politseipresidendid ametis.

Eesti rahva mineviku ajaloo puuduvad igasugu and-
med politsei kohta, millest tuleb järeldada, et politsei
instituut meie esivanematele, kaugemas minevikus tundmata
oli. Samuti oli neile tundmata politsei sõna ja mõiste.
Kuid sellest ei tule veel järeldada, et meie esivanematel
sisemise korra ja julgeoleku kaitse oleks puudunud. See oli

neil kahtlemata olemas, kuid mitte politsei aparaadi näol, nagu seda teiste rahvaste juures tähele panime, vaid lihtne külavanem esines siin politseivõimu kandjana ning täitjana. Selle järeldusel praegugi veel külavanem mõnes mahaäänud maanurgas, kus politseinik kaugel, esineb rahva silmis võimumeheks, keda iga kuriteo ja korratuse puhul kohale kutsutakse korda jalule seadma.

Et meie esivanemad politseid ei tunnud, võib seletada sellega, et kuritegevus suuremal viisil oli tundmata, korrarikkumisi tuli harva ette, mille tõttu isiklik julgeolek ja varanduslik puutumatus sellekohase ametasutise kaitsetagi oli kindlustatud. Sellest leiti küllalt olevat, kui rahva poolt valitud vanemad politseivõimu esitajatena esinesid, kellele iga kodanik oma abi korrahoidmiseks, julgeoleku kaitseks ja kuritegevuse vastu võitlemiseks ei keelanud. See kord hävitati võõra võimu ja ristiusu tulekuga meie maale. Poliitilise umbusalduse ja kartuse pärast pandi meie maale siis võõras politsei korda pidama, missugusest ajast ka igale eestlasele politsei teatavaks sai.

Vene revolutsioon murdis vana korra. Eestlased tundsid end jälle vabadena. Vabariigi väljakuulutamise algab ka meie politsei organisatsiooni areng. Olles veristes võitlustes oma iseseisvuse eest, tunti loomulikult tarvidust sisemise riikliku korra ja julgeoleku kaitseaparaadi järgi. Asutati kohtadel kaitsesalgad, kelle ülesandeks oli peaasjalikult ainult ümbruskonna julgeoleku kaitsmine igasugu kuritegevuse ja vägivallategude vastu. Samal ajal tehti ka algust rahva miilitse asutamisega, kellele

juba rohkem politseilisi ülesandeid täita anti ja mis pärast politseiks ümbernimetati.

§ 3. Politsei ülesanded eesti kehtivas õiguses.

Eesti kehtivas õiguses esineb jõuliselt ja põhimõtteliselt erinevaid normistikke. Need normistikud moodustavad erilise jõuastmestiku. Selle suhteliselt tugevamate ja suhteliselt nõrgemate normide jõuastmestikulise subordinatsiooni mõte avaldub selles, et alamal astmel asuv norm ei või olla vastolus ülemaal astmel asuva normiga. Samuti alamal astmel olev norm ei või muuta kõrgemal astmel olevat normi. Kõige kõrgema astme normid moodustavad endast konstitutsioonilise normistiku, millele rajatakse kogu muu normistik-ehitis.

Kehtivas politseiõiguses märgime oluliselt kaht erijõususega normide astet. Esimese astme moodustavad eriseaduste normid, mis muidugi ei või olla vastolus kõrgeima jõususega, konstitutsioonilise normistikuga. Teisel astmel asuvad administratiivaktid - määrused. Võib veel kõnelda instruktsioonest, mis on kõrgemalt haldusinstantsidelt antud juhised, milledega päämiselt rakendatakse eriseaduste normistikke.

Meie politsei organisatsioon ja ta ülesanded baseeruvad järgmistele normidele:

1. Ministeeriumide korraldusseadus,³⁾

³⁾ VSK I k. II jagu, 1892.a. v.a. 1912. ja 1914.a.järg.

2. Üldine kubermangu korraldusseadus⁴⁾,
3. Politsei korraldus⁵⁾,
4. Kriminaalpolitsei korraldus⁶⁾,
5. Eesti Vabariigi kaitsepolitsei korraldus⁷⁾,
6. Välis-, kriminaal- ja kaitsepolitsei ühendamise ajutine seadus⁸⁾ ja
7. Politseiasutuste kujundamise määrus⁹⁾.

Osa neist ~~normest~~ on kaotanud kehtivuse, osa kohta on tekkinud vaidlus nende kehtivuse kohta, osa neist on kehtivad.

Ministeeriumide korraldusseaduse §§ 1-942 ühes lisadega, väljaarvatud §§ 483 ja 483¹ on loetud kehtetuks.¹⁰⁾ Samuti on kehtetuks loetud Üldise Kubermangu korraldusseaduse §§ 1-1151 ja 1199-1232 ühes lisadega, väljaarvatud § 18 märkuse lisa § 1,2,9,10,12,17,18,20,28,33,35-39 ja § 21 märkuse lisa § 8 p.5 ja 6 ning § 17 p.4 ja 15.¹¹⁾

Politsei korralduse, Kriminaalpolitsei korralduse ja Eesti Vabariigi kaitsepolitsei korralduse kohta on tekkinud vaidlusi, nende seaduste kehtivuse suhtes.

Riigikohtu administratiivosakond on seletanud,¹²⁾ et need seadused on oma maksvuse kaotanud Välis-, kriminaal- ja kaitsepolitsei ühendamise ajutise seadusega. Oma seletuses Riigikohtu administratiivosakond väidab, et viimati mai-

4) VSK II k. 1892.a. v.a. 1906,1908,1909,1910.a.v.a.

5) RT 1920, 4/5.

6) Ib.

7) RT 1920, 61/62.

8) RT 1924, 68.

9) RT 1925, 177/178.

10) RT 1936,22,150. - RT 1938,37,332.

11) Ib.

12) Õigus 1928.a. nr.3, lhk.96.

nitud seaduse § 2-st tuleb järeldada, et politsei korraldusseadused on oma maksuuse kaotanud, kuna seaduseandja on Vabariigi Valitsusele, kuni sellekohase politsei üldise korraldusseaduse maksmapanekuni õiguse andnud, tarvilisi määrusi anda ja korraldusi teha üldise politsei kesk- ja kohaliste asutuste kujundamiseks. See tähendavat, et endiste politsei korraldusseaduste asemele astuvad Vabariigi Valitsuse poolt antavad määrused ja korraldused.

Sellele Riigikohtu administratiivosakonna seisukohale vaidleb vastu õigusteadlane Eugen Maddisson¹³⁾ ja arvab, et need korraldusseadused on jäänud seisma seniks, kuni Vabariigi Valitsusele antud õigus seadusandlikul teel ei ole võetud tagasi, või seniks, kuni tähendatud seadused ei ole muudetud politsei üldise korraldusseadusega.

Kehtiv on Politseiasutuste kujundamise määrus,¹⁴⁾ antud Vabariigi Valitsuse poolt 4.novembril 1925.a. Välis-, kriminaal- ja kaitsepolitsei ühendamise ajutise seaduse § 2 alusel. Politseiasutuste kujundamise määrus on oma tekkimisviisilt täiesti põhiseaduse vastane. Siin valitsusvõim on temale antud blanko volitusel, asunud niisuguste funktsioonide teostamisele, mis kuuluvad seadusandlikule asutisele.

Tartu ülikooli professor A.T.Kliimann¹⁵⁾ loeb Politseiasutuste kujundamise määrust absoluutselt põhiseaduse ja seaduse vastaseks määrustikuks. Ta märgib, et see määrus on antud Riigikogu blanko volitusel Välis-, kriminaal- ja kaitsepolitsei ühendamise ajutise seadusega. Selle seaduse

13) Eesti Politseileht 1928.a. nr.26, lhk.369.

14) RT 1925, 177/178.

15) Prof.Kliimanni loengud.

§ 1 loob ühise organisatsiooni, viies kriminaalpolitsei kohtuministeeriumi alt siseministeeriumi alla. § 2 annab Vabariigi Valitsusele õiguse anda määrus selle asutise koondamiseks. Vastavalt sellele blanko volitusele, oleks võinud Vabariigi Valitsus anda määrusi ainult koondamise otstarbeks. Vabariigi Valitsus läks aga kaugemale. Ta tühistas oma määrusega kõik senised Politsei korraldusseadused. Tuleb pida da meeles, et ka Riigikogu ei saa oma volitusi anda edasi kellelegi teisele asutisele. Sarnast nähet, et valitsuse määrus muudab seadusi, ei ole kusagil demokraatlikus korras leida.

Seaduse ainukeseks kontrollijaks meil on kohus. Kui kohus tunnustab määrust, siis see kehtib, olgugi et on põhiseaduse vastane. Senini kohus on Politseiasutuste kujundamise määrust tunnustanud.

Politseiasutuste kujundamise määrus on aluseks meie praegusele politseiorganisatsioonile ja selles fikseeritakse ka politsei ülesanded.

Otseseks politsei ülesandeks on avaliku korra ja julgeoleku kaitse, s.t. tema ülesandeks on seadustega tema peale pandud kohuste piires ning kehtivate normide alusel valvata seaduste, määruste ja korralduste täitmise järgi ning võtta tarvitusele abinõusid avaliku korra ja rahu, samuti ka isikliku ja varandusliku julgeoleku vastu sihitud tegevuse ärahoidmiseks, ilmsiks tegemiseks ning kõrvaldamiseks¹⁶⁾.

Politsei ülesandeid võib jagada 3 eriliiki: I ülesanded üldise korra ja julgeoleku alal, II ülesanded kohtuametkonna alal ja III ülesanded sõjaametkonna alal.

16) Politseiasutuste kujundamise määrus § 2. RT 1925,177/178.

I. Üldise korra ja julgeoleku alal politsei hoiab alal korda ja julgeolekut ning kaitseb kõiki ja igatühte vägivalla, tooruse ja omavoli eest.

Politsei kohuseks sel alal on¹⁷⁾:

1. abinõude tarvitusele võtmine korra, seaduste ja määruste rikkumiste lõpetamiseks;
2. kodaniku vabaduse kaitse;
3. valitsuse- ja omavalitsuseasutistele ja -võimudele abiandmine nende peale pandud kohuste täitmise juures;
4. rahu, julgeoleku ja korra alalhoidmine avalikkudel platsidel, tänavatel, teedel, sildadel ja muudes avalikkudes kohtades;
5. korra ja julgeoleku alalhoidmine koosolekutel, avalikkudel ettekannetel ja muudel rahvakogumistel;
6. abinõude tarvitusele võtmine õnnetuste ärahoidmiseks;
7. korra ja julgeoleku alalhoidmine tulekahjude, uputuste ja muude sarnaste üldiste hädade ja õnnetuste juures;
8. õnnetuse all kannatanud isikutele abiandmine ning päästetud varanduse kaitsmine ning hoidmine;
9. aktide ja protokollide koostamine igasuguste õnnetusjuhtumite ja vägivaldse tegevuse kohta, kui ka igasuguste muude asjaolude kohta, kui see kodanikkudel tarvilik nende õiguste kaitsmiseks;
- 10) seadustes ja määrustes ettenähtud juhtumistel tunnistuste, õienduste ja teadete väljaandmine;
11. riigi ja omavalitsuse kasuks vastuvaidlemata korras nõutavate võlgade, maksude ja rahatrahvide sissenõudmine;
12. kodanikkudele ja asutistele maksu-, teate- ja muude lehtede kättetoimetamine;

17) Politseiasutuste kujundamise määrus § 4. RT 1925, 177/178.

13. isikute, kes jooanud või vaimuhaiged, vahi alla võtmine, kui nende vabaduses olek on hädaohtlik neile enestele või teistele¹⁸⁾.

II. Politsei ülesanded kohtuametkonna asjus:¹⁹⁾

1. Kriminaalasjus juurdluse toimetamine ning eeluurimisest osavõtmine kriminaalkohtupidamise seadustes ettenähtud alustel;
2. avalikkudes süütegudes süüdistajana esinemine seadustes ettenähtud alustel;
3. süüdlaste ja kohtu poolt väljakutsutavate isikute kohtusse toomine kui ka vahi alla võtmine vastava kohtuvõimu sellekohase määruse põhjal;
4. osavõtmine kohtuotsuste ja -määruste täideviimisest ning muudest kohtupidamise seadustes ettenähtud toimetustest;
5. vangide vedamisest osavõtmine, nagu see seaduses vahi all peetavate kohta ette nähtud;
6. asitööendite hoidmine.

III. Ülesanded sõjaametkonna alal:²⁰⁾

1. ülesanded kaitseväekohusliste isikute arvelpidamise ning kaitseväge tegevasse teenistusse kutsumise suhtes, nagu need vastavates seadustes ette nähtud;
2. väeüksuste vahi alla võtmine ja sõjavõimude kätte toimetamine.

Peale eelpool loetletud ülesannete täidab politsei veel kõiki ülesandeid, mis tema peale pandud seadustega või määrustega.²¹⁾

18) Politseiasutuste kujundamise määrus § 63 RT 1925,177/178.

19) Ib. § 5.

20) Ib. § 6.

21) Ib. § 7.

Kõik need ülesanded jagunevad välis-, kriminaal- ja poliitilise politsei vahel.

Kriminaalpolitsei ülesannete hulka kuuluvad²²⁾:

1. karistatava tegevuse ärahoidmine, jälgimine ja selgitamine;
2. kahtlustäratavate õnnetusjuhtumite asjaolude selgitamine;
3. kriminaalprotsessuaalsed toimingud, nagu need kriminaal-kohtupidamise seadustes ette nähtud;
4. järelvalve kurjategijate üle.

Poliitilise politsei eriliseks otsekoheseks ülesandeks on poliitilise kuritegevuse (riikliste süütegude) vastu võitlemine²³⁾.

Välispolitsei ülesannete hulka kuuluvad kõik poliitseilised ülesanded niivõrd, kui nad Politseiasutuste kujundamise määruse järgi ja selle määruse põhjal antud instruksioonidega ei ole arvatud kriminaal- või poliitilise politsei eriülesandeks²⁴⁾.

22) Politseiasutuste kujundamise määrus § 8.RT 1925,177/178.

23) Ib. § 9.

24) Ib. § 10.

I. O s a.

P O L I T S E I R A K I N G.

1. Peatükk. P o l i t s e i k e s k h a l d u s.

§ 4. Siseministeerium politseiorganina.

Siseminister on politsei üldjuht ja poliitiline vastutaja. Tema ees vastutav kogu politsei, eesotsas Politseitalituse direktoriga. Siseministeeriumi ühes päämiseks ülesandeks on avaliku julgeoleku ja õigusliku korra hoidmine riigis. Selleks on siseministril käsutada kogu politseiaparaat. Tegelikult, ministri poolt määratud suunas, juhib kogu politseiala Politseitalituse direktor.

Siseminister kinnitab ametisse politseiabiprefektid, raudteepolitseikomissari, kriminaalpolitsei komissarid, poliitilise politsei komissarid, politseikomissarid, abikomissarid, kriminaalpolitsei abikomissarid, poliitilisepolitsei abikomissarid, kriminaal- ja poliitilise politsei vanemad assistendid ja assistendid²⁵⁾.

§ 5. Politseitalitus.

Siseministrile allub vahenditult Politseitalituse direktor, kes on kõikide politseitegevuse harude juhiks. Politseitalituse direktorile kuulub politsei tegevuse ja koosseisude üldine korraldamine ja juhtimine; tuletõrje ja kodanliku õhukaitse korraldamine ja juhtimine; juhtnõõride

25) Politseiasutuste kujundamise määrus §§ 29, ^{30, 31, 32.} RT 1925, 177/178

ja seletuste andmine kõigis politseialasse puutuvais asjus; tehniliste küsimuste lahendamine; ametkonna ettevalmistamine; teenistuslise oskuse arendamine; valve ametkondade ja asutiste tegevuse üle; karistamine ettenähtud piires; kaebuste läbivaatamine ja otsustamine; koosseisude suurendamine ja vähendamine eelarve piires; ametisse kinnitamine ja vabastamine oma pädevuse piires ja kogu politseitegevuse kontroll. Politseitalituse direktor saab juhtnööre ainult Siseministrilt, kui kõrgemalt politseijuhilt.

Politseitalituse direktorit tema töös abistab abidirektor, kes asendab direktorit viimase äraolekul ja juhatab politsei kriminaal- ja poliitilise politsei harusid.

Politseitalituse juhtivasse koosseisu kuuluvad veel politseiinspektor, kriminaalpolitsei inspektor, poliitilise politsei inspektor, politsei üldsekretär ja tuletõrje korpuse päalik, kes on ka KÕ juhataja.

Politsei inspektorite ülesandeks on oma ala politsei jooksva töö juhtimine ja kontrollimine. Politsei üldsekretäri ülesanne on töö osakohene korraldamine ja juhtimine neis eksekutiiv-politseilistes asjades, mis seadustega või määrustega otsekohe Politseitalituse peale pandud, nagu välispasside, viisumite ja igasuguste muude lubade väljaandmine. Tuletõrje korpuse päalik juhib üleriigiliselt tuletõrjet ja kodanlist õhukaitset. Peale nende kuulub Politseitalituse koosseisu vastav kantselei personaal.

§ 6. Politseikool.

Politseitalituse juures asub politseikool, mille ülesandeks on ettevalmistada politseiametnikke ning arendada nende keskel ametioskust. Kool on kaheklassiline: kõrgem klass valmistab ette konstaableid ja neile vastavaid teisi politseiametnikke, alam klass valmistab ette politseikordnikke.

Politseikooli otsekohest tegevust juhib kooli direktor, kellel on õppealal abiks vastav arv lektoreid ja ametnikke. Nõuandvaks organiks on kooli nõukogu, kuhu kuuluvad: kaks politsei eriala tundjat siseministri määramisel, prokuratuuri esindaja kohtuministri määramisel, üks lektoreist politseitalituse direktori määramisel, kaks rühmatülitamat ja kooli arst.

Politseikooli õpilasteks võetakse vastu:

- a) politseiteenistuses olevaid isikuid ja
- b) politseiteenistusse astuda soovijaid isikuid. Viimased peavad olema:
 1. Eesti kodanikud,
 2. täisealised,
 3. laitmatute ja karskete elukommetega,
 4. kaitseväeteenistuses olnud,
 5. füüsiliselt täiesti terved ja
 6. vastava haridusega.

Kõrgemasse klassi astumiseks nõutakse vähemalt gümnaasiumi 3 klassi ehk endise Vene keskkooli 6 klassi, või sellele vastava haridusega. Viimasel ajal nõutakse gümnaasiu-

mi haridust. Alamasse klassi astumiseks nõutakse algkooli haridust. Sellest võib erandeid teha ainult siseministri loaga.

Politseikool peetakse ülal riigi kulul. Politseikooli kursuse lõpetanud isik on kohustatud politsei alal teenima vähemalt kaks aastat.

2. Peatükk. P o l i t s e i k o h a h a l d u s.

§ 7. Prefektuurid.

Kogu E.Vabariigi maaala on jaotatud prefektuurideks, mis jagunevad komissariaatideks ja need omakorda rajoonideks. Meil on järgmised prefektuurid: Tallinn-Harju, Tartu-Valga, Viru-Järva, Lääne-Saare, Viljandi-Pärnu, Petseri-Võru ja Narva prefektuur.²⁷⁾ Peale nende esineb veel Raudteepolitsei komissariaat, komissariga eesotsas, kelle piirkonda kuulub kogu E.Vabariigi raudteede all olev maa-ala²⁸⁾.

Prefektuuri juhib prefekt, kes allub otseselt politseiinspektorile. Tallinna-Harju ja Tartu-Valga prefektuuris on ametis abiprefektid, kes alluvad otseselt prefektile. Prefektidel on kantseleid, koosseisudes ettenähtud kantselei jõududega, sekretäri juhatusel.

Prefektile alluvad prefektuuri piirkonnas asuvad abiprefektid, politseikomissarid, abikomissarid, konstaablid, allkonstaablid, vanemkordnikud ja kordnikud.

²⁷⁾ Politseiasutuste kujundamise määrus § 16. RT 1925, 177/178.

²⁸⁾ Ib. § 17.

Prefekt kinnitab ametisse ja vabastab ametist allkonnataableid, vanemkordnikke ja kordnikke²⁹⁾.

§ 8. Komissariaadid.

Iga prefektuur jaguneb politseikomissariaatideks. Komissariaati juhib politseikomissar. Suuremates komissariaatides on komissaridel abiks abikomissar. Politseikomissaril on kantselei, koosseisudes ettenähtud kantselei jõududega, asjaaja ja juhatusel.

Politseikomissari asjaajajad kinnitab ametisse ja vabastab ametist prefekt. Kantseleiametnikud ja -teenijad kinnitab ametisse ja vabastab ametist politseikomissar.³⁰⁾

Komissariaadid jagunevad rajoonideks.

Peale politseikomissariaatide on kogu E. Vabariigi maa-ala jagatud kriminaalpolitsei komissariaatideks ja poliitilise politsei komissariaatideks.

Kriminaalpolitsei komissariaadid asuvad: Tallinnas, Tartus, Pärnus, Viljandis, Narvas, Rakveres, Haapsalus, Paldiskis, Võrus, Valgas, Petseris ja Kuressaares.

Kriminaalpolitsei komissariaati juhib kriminaalkomissar. Temal on abiks abikomissar, vanemad assistendid, assistendid, vanemad agendid ja agendid. Kriminaalkomissaril on kantselei, koosseisudes ettenähtud kantselei jõududega, sekretäri juhtimisel. Kriminaalkomissar allub vahetult Politseitalituse juures asuvale kriminaalinspektorile.

Poliitilise politsei komissariaadid asuvad: Tallinnas, Tartus, Narvas, Pärnus ja Petseris.

29) Politseiasutuste kujundamise määrus § 37. RT 1925, 177/178.

30) Ib. § 38.

Poliitilise politsei komissariaati juhib poliitilise politsei komissar. Temal on abiks abikomissar, vanemad assistendid, assistendid, vanemad agendid ja agendid. Poliitilise politsei komissaril on kantselei, koosseisudes ettenähtud kantselei-jõududega, sekretäri juhtimisel. Poliitilise politsei komissar allub vahetult Politseitalituse juures asuvale poliitilise politsei inspektorile.

II. O s a.

P O L I T S E I P Ä D E V U S.

Ü l d m õ i s t e i d.

Juriidiliste normide rakendamine elulistel juhtudel toimub haldusasutiste kaudu. Konfliktidest hoidumiseks on igal haldusasutisel kindlad ülesanded ja tegevuspiirid. Pädevuseks ehk kompetentsiks kutsutaksegi haldusasutistele määratud ülesandeid ja tegevuspiire. Pädevust võime vaadelda territoriaalselt seisukohalt, s.o. missugusel maa-alal teatud haldusasutis võib tegutseda. Pädevus võib olla asjajaline, s.o. missugused asjad kuuluvad teatud haldusasutise lahendamisele ja pädevus võib olla funktsionaalne, s.o. missuguseid funktsioone toimetab teatud haldusasutis. Pädevust ehk kompetentsi vaadeldakse veel objektiivses ja subjektiivses mõttes. Objektiivses mõttes on teatud haldusasutise kompetents kogu haldusasutise tegevuspiirkond. Subjektiivses mõttes mõistame teatud haldusasutise kompetentsi all haldusasutise õigust ja kohustust lahendada teatud õiguslikke ja elulisi küsimusi.

Politseis ei ole ülesanded ja tegevuspiirkonnad puhtal kujul viidud läbi. Iga politseiametnik toimib tema määratud tegevuspiirkonnas, kuid olles karistatava teo pealtnägijaks, peab tema oma politseilisi ülesandeid jätkama ka väljaspool oma tegevuspiirkonda. Politseiametnik ei katkesta oma amettoimetust väljaspool oma tegevuspiirkonda ka kurjategija või vangiga tagaajamisel või kuriteo jälgimisel, kui seda võimata edasi lükata, kuni tagaajetava

isiku tabamiseni, jälgimise lõpetamiseni või politseiametniku asetamiseni kohaliku politseiametniku poolt. Kuid ka teistel juhtumistel, kus asjaolud politseilist väheleastumist nõuavad, ning kohalikke politseiametnikke kohal ei ole, peab politseiametnik oma politseilisi ametkohuseid täitma, vaatamata, et ta on väljaspool oma tegevuspiirkonda.³¹⁾

Samuti pole kindlailmelised ülesanded välis-, kriminaal- ja poliitilise politsei harude vahel. Kuritegevuse vastu võitlemise alal on välispolitsei kohustatud kõigil juhtumustel jälitamist algama ja juurdlust toimetama. Niipea kui kriminaal- või poliitilise politsei ametnik, selle järele, kumbale asi allub, kohale jõuab, annab välispolitsei ametnik asja jälitamise ja juurdlemise viimasele üle.³²⁾

3. Peatükk. P r e f e k t u u r i d.

§ 9. Puhtpolitseilised ülesanded.

Definitsiooni järgi on politsei ülesandeks avaliku korra ja julgeoleku kaitse ning heakorra eest hoolitsemine, isikliku ja varandusliku julgeoleku vastu sihitud tegevuse ärahoidmine, ilmsikstegemine ja kõrvaldamine. Puhtpolitseilised ülesanded on loetletud ka Politseiasutuste kujundamise määruse §§ 2,4,5,6,8 ja 9.

Aluseks võttes definitsiooni ja eelmainitud määruse paragrahve, peame konstateerima, et prefektuur, kui niisugune, omab puhtpolitseilisi ülesandeid vähe. See on loomulik, arvestades prefektuuri kantseleilise koosseisuga.

31) Politseiasutuste kujundamise määrus § 76. RT 1925, 177/178.

32) Ib. § 77.

Puhtpolitseiline tegevus prefektuuris piirdub ainult mõningate lubade väljaandmisega, nagu laskeriistalood, kuid niisugust tegevust võib lugeda ka mitte puhtpolitseiliseks ülesandeks.

§ 10. Mittepolitseilised ülesanded.

Mittepolitseilisi ülesandeid prefektuuris võib jagada:

1. teenistusvalve;
2. alluvate asutuste ja ametnikkude instrueerimine;
3. alluvate ametnikkude teenistuslikkude teadmiste ja võimete tõstmine;
4. administratiiv-trahvide määramine ja kinnitamine;
5. mitmesuguste lubade väljaandmine ja
6. majandusala korraldamine.

1. Kõik prefektuuri piirkonnas politseiasutised ja ametnikud alluvad prefekti kontrollile. Jaoskondade asjaajamise kontrolli teostab prefekt vähemalt kaks korda aastas. Selle juures abistab prefekti prefektuuri sekretär. Konstaablite asjaajamise kontrolli teostab prefekt juhuslikult ja oma äranägemise järgi. Samuti kontrollib prefekt politseiväliste teenistuses viibivaid ametnikke ja politseiarestimaju.

2. Prefekt oma kompetentsi piires annab alluvatele asutistele ja ametisikutele teenistusalaseid instruksioone ja korraldusi.

3. Et tõsta politseiametnike teenistusalaseid oskusi ja võimeid, korraldab prefekt alluvaile ametnikele

mitmesuguseid õppusi ja loenguid. Erilist tähelepanu on pööratud laskeasjandusele ja kehalisele kasvatusesele. Nende alade edukaks läbiviimiseks on prefektuures mõnele ametnikule pandud laske- ja spordiinstruktoriga kohused. Need instruktorid koostavad vastavad kavad, millised pärast prefekti poolt kinnitamist, võetakse täitmisele.

4. Prefekt teostab kohtufunktsioone, määrates administratiiv-trahve KKS alusel ja kinnitades politseikomissaride poolt määratud administratiivtrahve. Kaitseisukorra ajal prefekti võimupiirid administratiiv-trahvide määramise alal suurenevad.

5. Prefektuur pikendab välismaalastele peatuslube, annab loteriide lube, valvab töölubade uuendamiste järgi ja annab lube avalikkude ettekannete ja koosolekute pidamiseks lahtise taeva all.

6. Prefektuuri üheks ülesandeks on alluvate asutuste ja ametnikkude varustamine riietega, palgaga, arstibrade, sõidu- ja päevarahadega. Samuti kuulub prefektuuri ülesannete hulka alluvate asutuste ja ametnikkude varustamine laskeriistade ja laskemoonaga ja kantseleimaterjaliga.

4. Peatükk. P O L I T S E I K O M I S S A R I A A D I D.

§ 11. Puhtpolitseilised ülesanded.

Politseikomissariaadi tööd juhib politseikomissar. Temal on abiks abikomissar, konstaablid, allkonstaab-

lid, vanemad kordnikud, kordnikud, asjaajajad, kantselei-
ametnikud ja linnades aadress- ja leiubüroo juhataja.

Puhtpolitseilisi ülesandeid täidavad komissar, abi-
komissar, konstaablid, allkonstaablid, vanemad kordnikud ja
kordnikud.

Komissari, abikomissari ja konstaablite ülesandeiks
on: abinõude tarvitusele võtmine korra alalhoidmiseks; sea-
duste ja määruste rikkumiste lõpetamine ja süüdlaste kohta
juurdluste alustamine ja toimetamine. Korra ja julgeoleku
alalhoidmine koosolekutel, avalikkudel ettekannetel ja muu-
del rahvakogumistel. Abinõude tarvitusele võtmine õnnetuste
ärastamiseks. Korra ja julgeoleku alalhoidmine tulekahjude,
uputuste ja muude sarnaste üldiste hädade ja õnnetuste puhul.
Õnnetuste all kannatanud isikutele abiandmine ning päästetud
varanduste kaitsmine ja hoidmine. Abiandmine valitsus- ja
omavalitsusasutistele ja -võimudele nende peale pandud ko-
huste täitmisel. Kodanikkude vabaduse kaitsmine. Aktide ja
protokollide koostamine vägivaldse tegevuse ja õnnetusjuh-
tumite kohta. Avalikkudest kohtadest joobnute ja vaimuhai-
gete kõrvaldamine, kui need on muutunud hädaohtlikeks ümbrus-
konna rahule ja neile endile.

Allkonstaablid, vanemad kordnikud ja kordnikud
täidavad samu ülesandeid, mis komissar, abikomissar ja
konstaablid, väljaarvatud protokollide ja aktide koosta-
mine ja juurdluste toimetamine.

§ 12. Mittepolitseilised ülesanded.

Politseikomissar peab valvet kõikide alluvate, sise- kui ka välisametnike tegevuse järgi ja annab neile tarvilikke juhatusi nende tegevuse alal. Valvab, et riigi relvad ja varandus, mis ametnikkudele antud välja, oleks tarvilikult hooldatud. Peab järelvalvet politseiasutiste ruumide kütte ja valgustuse alal ja esitab prefektile vastavad aruanded küttepuude ja valgustuse tarvitamise kohta. Peab salajaste kirjade lauajuhendit ja mobilisatsiooni ning käsutusväelaste tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumise asjus täitsa salajaste kirjade juhendit. Täidab salakirjad ja annab neile käigu ning täiendab mobilisatsiooni ja käsutusväelaste kokkukutsumise plaanid. Koostab ja täiendab alarmkavad ja täidab neis nähtud ülesanded. Otsustab kodanikele igasuguste tunnistuste väljaandmise küsimused ja muud tähtsamad asjad. Toimib riigi- ja omavalitsusmaksude sissenõudmiste puhul suuremaid varanduste sundmüüke. Võtab osa igasuguseist komisjonest otseselt või oma esindaja kaudu, millistest politseiesindaja osavõtt tarvilik. Määrab korrapidajaid oma kantseleisse, koosolekutele, pidudele, laatadele ja mujale, kus see tarvilik. Revideerib oma kantselei ja konstaablite asjaajamist, vaatab läbi tähtsamad juurdlused, annab neile vastava käigu ja esineb süüdistajana ringkonna-kohtu teises astmes. Täidab politseile pandud tsiviilkohtuotsuseid. Avab ja vaatab läbi sissetuleva posti. Koostab ja kirjutab alla väljaminevad tähtsamad paberid. Võtab kodanike jutule.

Abikomissar juhhib tegelikult jaoskonna kantseleilist asjaajamist ja valvab, et kantseleiline töö saaks teh-

tud korralikult ja kiirelt. Vaatab läbi konstaablite poolt toimetatud juurdlused, annab neile vastava käigu ja esineb kohtus süüdistajana. Appelleerib jaoskonnakohtunike mitte-rahuloldavad otsused ja esineb erikaebustega jaoskonnakohtunike määrustele. Võtab vastu konstaableilt täidetud paberid ja nende poolt sissenõutud rahasummad ning korraldab rahasummade edasiantmist vastavaile asutisile ja ametnikele. Revideerib konstaablite kviitungi- ja kontrollraamatuid ja valvab, et konstaablid täidaksid neile täita antud kirjad õigeks ajaks. Revideerib trükikodasid, laskeriistade- ja laskemoona kauplusi, laskeriistade parandustöökodasid, tempelite töökodasid ja kinosid. Kaitseseisukorra ajal tsenseerib trükitooteid. Valvab, et täidetakse määrused lõhkeainete alal. Riigi ja omavalitsuste kasuks suuremate summade sissenõudmisel arestib ja müüb võlgnike varandusi. Täidab nõude asjus politseile pandavaid tsiviil-kohtuotsuseid. Jagab välja jaoskonna ametnikele palga ja muud tasud. Teeb Riigi Teatajaisse ja seadusraamatuisse vastavad märkused seaduste ja määruste muutmiste ja täiendamiste kohta. Valvab, et vastavad kirjad ja dokumendid oleksid tempelmaksustatud õieti. Tõestab väljaantavate dokumentide ja muud ära kirjad ja allkirjad. Valvab politseiarestimaja kodukorra täitmise järgi. Kirjutab alla lihtsamad kirjad. Komissari äraolekul täidab komissari kohuseid.

Konstaablid nõuavad kodanikelt sisse administratiivkorras riigi ja omavalitsuse võlas olevad maksud, trahvid, viivituse- ja lisarahad vastavalt Administratiiv-sissenõudmise seadusele. Annavad kätte kodanikele kohtukutseid ja valitsusasutiste ja ametnike teadaandeid. Viivad täide koh-

tuotsuseid ja sooritavad tsiviilkohtuotsuseid, mis nende peale pandud.

Kordnikud annavad kodanikele kätte kohtukutseid ja muid teadaandeid.

Asjaajaja teeb sissetulnud kirjadele vastavad pealkirjad ja annab tähtsamad allakirjutamiseks komissarile ja teised abikomissarile. Märgib ringkirjadele nende muudatused või täiendused ja määrab kaustadesse kuuluvad kirjad vastavatesse kaustadesse. Peab tabeli tähtajalisile ettekandeile ja aruandeile ja hoolitseb nende õigeaegse esitamise eest. Valmistab igasugu aruandeid ja korraldab valgustus-, arstiabi-, postikulude ja muud arved esitamiseks prefektuurile. Saadab edasi vastavaile asutusile ja ametnikele abikomissari poolt konstaableilt vastuvõetud rahasummad ühes nende juure kuuluvate saatekirjadega. Peab jaoskonna läbikäivate summade kviitungiraamatut. Peab jaoskonna ametnike asukohtade ja telefonide nimestiku. Kontrollib loteriide, näitemüükide ja korjanduste aruanded. Korraldab vastavate dokumentide maksusetuks kuulutamist. Võtab lahkuvailt ametnikelt vastu relvad, laskemoona ja muu riigi varustuse ja annab need uutele ametnikele välja. Valmistab prefektuurile nõudekirjad jaoskonna asjaajamisel vajalikkude raamatute, plankettide ja kantseleimaterjalide saamiseks ja hoiab saadud kantseleimaterjalid oma järevalve all. Hoiab korras asitõendid. Korraldab ja hoiab alal kodanikelt nende soovil hoiule võetud ja vastava loa puudumisel neilt äravõetud laskeriistad. Peab korras jaoskonna arhiivi. Peab järgmised raamatud: 1) jaos-

konna kirjelduse raamat, 2) asitõendite raamat, 3) relvade hoolekanderaamat, 4) inventariraamat, 5) voorimeeste nimestik, 6) seltside ja ühingute register, 7) jõuvankri juhtide karistamise register, 8) nimestik kodanikelt hoiulevõetud ja vastava loa puudumisel äravõetud laskeriistadele, 9) arhiivalide nimestik ja 10) nimestik arhiivist väljaantavatele raamatutele.

Asjaajaja registreerib välismaalased, kirjutab neile peatusloa ja valvab selle järele, et välismaalased iganenud peatuslubadega ei elaks. Hoiab korras välismaalaste kartoteegi. Võtab vastu välispasside soovijailt Eesti kodanikelt välispasside asjus sooviavaldused, kontrollib, kas neis sooviavaldusis ettetoodud andmed vastavad tõe ja teeb neile sooviavaldusile vastavad edasisaatmise pealdised. Kirjutab Soome sõitjaille eesti-soome reisikaardid ja selles asjas peab vastava registri. Peab registri neile isikuile, kellele Eestisse tulek keelatud, või kellel Eestis elamine kitsendatud. Peab laskeriistalubade omanike registri, registreerib laskeriistad laskeriistaomanike laskeriistalubadele ja valvab selle järgi, et laskeriistaomanikud registreeriks oma laskeriistad õigel ajal ja laseksid need märkida laskeriistalubadele ning, et keegi ei peaks laskeriista iganenud loaga. Võtab vastu laskeriistalubade soovijailt ja nende lubade pikendada soovijailt vastavad palved, päevapildid ja loamaksu ning korraldab nende edasisaatmist prefektidele. Peab registri isikutele, kes karistatud laskeriistade loata pidamise ja jahiseaduste rikkumiste pärast. Valmistab

kodanikele igasuguseid tunnistusi. Võtab vastu trükikodadelt trükitooted, kannab need sellekohasesse registrisse ja annab neile vastava käigu. Registreerib kinode ettekanded. Annab välja kohtukutsed nende laialikandjaile ja võtab tagasi kutsete ärakirjad allkirjadega ning saadab need tagasi vastavaile kohtuile.

Kantseleiametnik registreerib ja peab arvel käsutus-, reserv- ja maakaitseväelased. Võrdleb aadressbürooga nende elukohad, saadab Pärnu-Viljandi kaitseringkonna staabiülemale registreerimiskaartide löiked sissetulnud ja väljaläinud käsutus-, reserv- ja maakaitseväelaste kohta iga kuu 20-ks päevaks. Peab korras reservohvitseride, arstide ja kaitseväeametnike ning käsutusväelaste kohta nende kokukutsumise kava juure kuuluvad nimekirjad. Kirjutab III järgu reservväelastele vastavaid tunnistusi. Korraldab kaotatud kaitseväeteenistuse tunnistuste maksvusetuks kuulutamist ja nende asemele uute tunnistuste saamised. Teatab vastavaile asutusile ja ametnikele üleriigiliselt tagaotsitavate isikute leidmisest ja teeb otsimiste lõpetamiste märkused otsimiskirjadesse. Saadab väljamineva posti. Korraldab lõpetatud kirjavahetuste kaustad.

Kantseleiametnik sorteerib sissetulnud kirjad vastavalt lauajuhendile ja lööb sissetuleku kuupäevaga stempli sissetulnud kirjadele. Peab eraldi lauajuhendit maksulistele ja üldsisuga kirjadele ja tähestikud nende juhendite juure. Kirjutab korduskirjad vastavaile asutusile ja ametnikele pikemat aega täitmata kirjade suhtes. Jagab kirjad konstaablitele täitmiseks ja peab neile kirjadele kontroll-

raamatuid, vastavalt konstaablite rajoonidele. Teeb igakuiseid aruandeid toimetatud juurdluste kohta ja saadab poliitseilised teatelehed juurdluste suhtes Riigi statistika keskbüroole.

Aadress- ja leiubüroo juhataja registreerib elanike elukoha ja nimede muutmised. Peab aadressbüroo korras ja kannab ilmsikstulnud korratult majaraamatute pidajad komissarile ette karistamiseks. Annab kodanikele, ametasu-
tistele ja ametnikele soovitavad aadressid suuliselt, telefoniliselt ja kirjalikult. Ajaviitmata informeerib komissari või tema äraolekul abikomissari ja viimase äraolekul jaoskonna korrapidajat konstaablit välismaalase surmast, kui surnud välismaalane aadressbüroost välja registreeritakse. Igapäev valmistab Pärnu sõitnud isikute nimekirjad kohalikule kriminaal- ja poliitilisele politseile. Võrdleb Politseitalitusele saadavad isikute otsimiskirjad aadressbüroos olevate kodanike registreerimiskaartidega ja teatab otsitavate isikute leidmisest vastavale ametnikule. Valmistab statistilised teated igakuulise rahva liikumise kohta Riigi statistika keskbüroole saatmiseks. Valmistab kutsealuste nimekirjad. Korraldab surnud kodanikkude isikutunnistused.

Leiubüroo juhatajana peab registri kaotatud ja leitud asjadele. Korraldab nende asjade omanikkude otsimised. Leitud asjade omanikkude mitteleidmisel korraldab asjade hindamise ja müügi.

Kõik eelpoolloetletud politseikomissariaadi ülesanded pole sarnased kõigis komissariaatides, näiteks puht

maa komissariaatides puuduvad aadress- ja leiubürood ja käsutus-, reserv ja maakaitseväelaste arvestamine. Ka pole kõigis komissariaatides ametnikke võrdselt.

Uldmõisted

Kontrolli all mõistame sealjuures või ametnike kohustust valvata kontrolli alla võetud asutuste tegevust. Kontrollitavateks ametnikkudeks võivad olla nii ametnikud kui ka ametiliselt kõrgemad instantsid. Mõrksuhtluse arvutamine võib loomulikult iga üksiküksuse kohta kontrollide alusel teha.

Õigussuhtlusest põhinevat välisvõime nimetatakse kontrolli sihti kodanikkude huvide kaitses. Praegusel ajal esineb uus vaade - kontroll, kui riiklikud huvide kaitses, mille valitakse seaduspõhiste; kontroll on sihtide riiklikud huvide, kui ka kodanikkude huvide kaitses.

Kontroll võib olla poliitiline, majanduslik ja õigusaline. Veel jaotatakse: a) õigussuhtluse kontroll ja b) õigussuhtluse kontroll. Õigussuhtluse kontrolli all mõistame niisugust kontrolli, mille üksiküksus ja siht on valvata maksva õigussuhtluse üle. Õigussuhtluse kontrolli all mõistame kontrolli, mille sihtideks on valvata õigussuhtluse rakendamist õigussuhtluse ja selle järel, kas on tarvilikud need vahendid, mille peetakse ette võetud ja kas on peetud silmas sihtide, mis õigussuhtluse rakendamiseks.

Järgmine liigitus on: riigivalve, tervishoid ja kohtuvalve.

Riigivalve all mõistame niisugust kontrolli liiki.

III. O s a.

K O N T R O L L P O L I T S E I T E G E V U S E Ü L E.

Ü l d m õ i s t e i d.

Kontrolli all mõistame asutiste või ametnike kohustust valvata kontrollile allutatud ametite kohuste täitmist. Kontrollitavateks ametnikkudeks võivad olla nii eriametnikud kui ka astmeliselt kõrgemad instantsid. Bürokraatseis asutistes võib loomulikult iga ülemalseisev aste kontrollida alamalseisvat astet.

Õigusriigilisest põhimõttest väljamineks nähakse kontrolli sihti kodanikkude huvide kaitstes. Praegusel ajal esineb uus vaade - kontroll, kui riiklikkude huvide kaitse. Meil valitseb segapõhimõte: kontroll on niihästi riiklikkude huvide, kui ka kodanikkude huvide kaitse.

Kontroll võib olla poliitiline, majanduslik ja õiguslik. Veel jaotatakse: a) õiguspärasuse kontroll ja b) otstarbekohasuse kontroll. Õiguspärasuse kontrolli all mõistame niisugust kontrolli, mille ülesandeks ja sihiks on valvata maksva õiguse rakenduse üle. Otstarbekohasuse kontrolli all mõistame kontrolli, mille ülesandeks on valvata õigusnormide rakendamist otstarbekohaselt ja selle järele, kas on tarvitatud neid vahendeid, mida seadus ette näeb ja kas on peetud silmas sihti, mis objektiivõiguses ettenähtud.

Järgmine liigitus on: riigivalve, teenistusvalve ja kohtuvalve.

Riigivalve all mõistame niisugust kontrolli liiki,

mille ülesandeks on valvata autonoomsete ametite tegevuse üle. Teenistusvalvet teostavad vastavad kõrgemad instantsid alamate instantside suhtes. Kohtuvalvet teostatakse halduskohtu korras.

5. Peatükk.

§ 13. Teenistusvalve.

Eesti riigi administratiivaparaat üksikutes ministeeriumites on peasjalikult rajatud ainuisiklikule võimule. Iga ülemus juhib alluvate teenistusala tegevust, teostab järelvalvet ja kannab vastutust mitte ainult enese, vaid ka alluvate tegevuse eest. Samane olukord valitseb ka meie poliitsei organisatsioonis, mis moodustab subordinatsiooni astenduse. Alluvate asutiste ja ametnike vahel on iseloomustab esiteks, ülemate õigus anda alamate instantside teotsemiseks tarvilikke direktiive³³⁾, mis võivad olla üksikjuhiste, s.o. käskude ja keeldude näol, kui ka üldjuhiste, s. o. instruksioonide näol, ja teiseks, ülemate õiguses ja kohuses valvata alluvate instantside tegevuse üle³⁴⁾. Säärast kontrolli alluvate asutiste ja ametnike üle nimetatakse teenistusvalveks. Alluvuse põhimõte võimaldab poliitsei organisatsioonis läbi viia teenistusvalvet täielikult. Teenistusvalve funktsiooni teostamisel on ülemusel interventsiooniõigus alluvate suhtes. Kõrgemad instantsid on õigustatud alluvate instantside tegevuse vahele astuma, neid nende toiminguks peatama ja ise neid asendama juhtumil, mil viimased

33) Politseiasutuste kujundamise määrus § 42 p.2. RT 1925, 177/178 ja Riigiteenistuse seadus § 26. RT 1924, 149.

34) Politseiasutuste kujundamise määrus § 47 p.3. RT 1925, 177/178.

on teotsenud õigusvastaselt, oskamatult, saamatult, hooletult ja ka siis, kui kontrollitavad instantsid ei teotse küllalt kiires tempos või on täiesti tegevusetud.

Kontrolli teenistusvalve korras toimib Politseitalituse direktor isiklikult ja vastavate inspektorite kaudu. Politseitalituse juures asuvad politseiinspektor, kriminaalpolitsei inspektor ja poliitilise politsei inspektor. Prefektid toimivad kontrolli prefektuurides, alluvates politseijaoskondades ja konstaablite juures. Politseikomissarid kontrollivad alluvaid komissariaate ja konstaablite asjaajamist. Kontrollimisel leitud süüteo kuuluvad karistamisele, kas distsiplinaarkorras või kriminaalkohtu korras, arvestades süüteo raskust, missugune asjaolu määrab ka asialluvuse.

Distsiplinaarseks ametivastutuseks nimetatakse niisugust ameti vastutust, kus on tegemist karistustega, mida määratakse ameti seisukorra rikkumise puhul vastavate ülemuste poolt. Siin on tegemist eriliiki süüvastutusega, mis toimub ainult sisekorra piires. Ainult niisugust karistust võib distsiplinaarkorras võtta ette, mis ei ulatu kohtukaristuste liiki. Nad peavad oma laadilt olema sarnased, mida saab määrata ja täita kiires korras. Oma iseloomult on distsiplinaarne kristus pedagoogiline karistus.

Distsiplinaarkaristuse põhjused peavad olema sarnased, mida ülemus saab hinnata. Siiä kuuluvad: a) Lohakus - kus ametnik tegutseb mitte küllaldase huviga, kusjuures huvi ei anna mõõtu välja, mis keskmisele korralikule inimesele omane. b) Läbematus - kus ametnik ei näita küllaldast tähelepanu asjale, ajab asja liig rutates ja ei pane tähele

kõiki tähtsaid asjaolusid, näeb, nõnda ütelda, asjast üle. c) Viivitus - kus ametnik avaldab liiga aeglast tempot asjaajamises, mis ei ole tavaline ja ei vasta asjaajamise juhtnõõridele. d) T_egevusetus - mille all mõistame niisugust distsiplinaarset ametniku vastutuse momenti, mil ametnik, olles kohustatud aktiivselt midagi ette võtma, ei toimi seda. e) Hooletus - siin ametnik ei avalda seda agarust ja tähelepanu küsimusele, mis see väärrib. f) Väline kohtlus (käitlus) - ametnik ei ole küllaldaselt viisakas ülemuse, kaasametniku või abitarvitaja kodaniku vastu. g) Mentaliiteet - ametlal peavad olema igal nähtel kindlad piirid, isik peab oma isiku, oma sisemise ilmavaatelise suhtumise teenistusalaalisse küsimusse tahaplaanile jätma ja täitma ettenähtut.

Distsiplinaarne ametniku vastutus on puhtisiklik. Ametasutis kui niisugune, ei saa siin arvesse tulla. Distsiplinaarne karistamine ei anna põhjust nõuda kahjutasu tsiviilkohtu korras.

Distsiplinaarkorras võivad järgmised karistused nähtavale tulla: noomitus - vastava kogu ees, kirjalikult, käskkirjas; karistustoimkond - ülemäär 6; koduarest - alammäär 24 tundi, ülemäär 21 öödpäeva; arest - alammäär 24 tundi, ülemäär 14 öödpäeva; paigutamine alamale teenistuskohale; tagandamine teenistuskohalt³⁵⁾.

Distsiplinaarkaristusi võivad määrata alluvuse korras: siseminister, politseitalituse direktor, politseitalituse abidirektor, politseiinspektorid, passiivse õhu-

35) Politsei distsiplinaarseadustik § 2.RT 1935,76,649.

kaitse inspektor, politseitalituse üldbüroo juhataja, prefektid, politseikooli direktor, abiprefektid, politseikomissarid, kriminaal- ja poliitilise politsei komissarid³⁶⁾

§ 14. Kohtuvalve.

Siseministri, politseitalituse direktori, prefektide ja politseikomissaride tegevus ex lege on kontrollitav halduskohtulikult. Halduskohtulikke kaebusi ja proteste esitatakse siseministri tegevuse peale siseministrile ja politseitalituse direktori tegevuse peale politseitalituse direktorile, ning adresseeritakse Riigikohtu administratiivosakonna nimele, halduskohtukorras ettenähtud tingimustel ja alustel. Prefektide tegevuse peale esitatakse kaebused ja protestid prefektile ja adresseeritakse kohalikule ringkonnakohtule. Politseikomissaride tegevuse peale esitatakse kaebused ja protestid politseikomissarile ja adresseeritakse kohalikule jaoskonnakohtule.

Halduskohus astub tegevusse temale esitatud protesti või kaebuse põhjal. Õigus protesteerida on valitsuse komissaridel ja teistel ametnikkudel, kellel seaduse järgi on ülesandeks tehtud omavalitsuste ja teiste riigiasutiste seaduslikkuse järgi valvata. Õigus kaevata on kõigil isikuil, seltsidel, ühisustel ja omavalitsuse asutistel, kui nende õiguslikud ehk varanduslikud huvid haldusasjus seadusevastaselt on puudutatud.³⁷⁾

36) Politsei distsiplinaarseadustik § 13.RT 1935,76,649.

37) AKK § 3.

Kaebused ja protestid antakse kohtule sisse tähtaegadel, mis seaduses eraldi kindlaks määratud. Neil juhtumel aga, kus seaduses tähtaega üra tähendatud ei ole - kuu aja jooksul arvatud sellest päevast, millal protesti ehk kaebust väljakutsuv määrus, korraldus ehk otsus avalikult teada anti, ehk kui ta teadaandmise ehk väljakuulutamise alla ei käinud, sellest päevast, millal määrus, korraldus, otsus, samuti ka tegevus, tegevusetus ehk hooletus kaebajale ehk protestitõstjale teatavaks sai. Viivituse peale kaebuse ehk protesti tõstmiseks tähtaeg piiratud ei ole.³⁸⁾

Protestid ja kaebused antakse kohtule kirjalikult sisse. Neis peab sisalduma: 1) kohtu nimetus, kellele nad antakse; 2) protesteerija ehk kaebaja eesnimi, perekonnanimi ja täielik aadress; 3) ametniku ehk asutuse nimetus ja asukoht (aadress), kelle vastu kaebus sihitud; 4) asjaolu lühikene kirjeldus ühes selle korralduse, määruse, otsuse ehk tegevuse äratähendamise, mille vastu protest ehk kaebus sihitud; 5) täpikäaline äratähendamine, mis just protesteerija ehk kaebaja nõuab; 6) juurelisatud paberite nimetus; 7) protesteerija ehk kaebaja allkiri.³⁹⁾

Protestile või kaebusele tulevad ligi lisada tõendused, kas algkirjas või ära kirjas, millele kaebaja toetub. Ei ole kaebajal võimalik esitada mõnda tõendust, peab ta kaebekirjas seletama selle sisu, ühes põhjuste tähendamise, mis pärast tal ei ole võimalik seda esitada ja kus see leidub. Peale selle lisatakse kaebusele või pro-

38) AKK § 9.

39) AKK § 10.

testile juure ära kiri kaebusest või protestist selle asutise või ametniku tarvis, kelle peale kaevatud või kelle vastu protest esitatud⁴⁰⁾.

Kaebused ja protestid kirjutatakse vastava kohtu nimele ja esitatakse AKK § 9. tähendatud tähtaegadel sellele riigi- või omavalitsusasutisele või ametnikule, kelle peale kaevatakse. Viimane saadab kaebuse või protesti ühes asjasse puutuva materjaliga vastavale kohtule 7 päeva jooksul, arvates kaebuse või protesti saamise päevast. Kui otsus motiveerimata, siis tuleb kaebust edasisaatval asutisel omalt poolt juure lisada vastav seletus.

Kaebused, mis sisaldavad palvet kaevatava otsuse, korralduse või määruse seismapaneku kohta, saadetakse kaevatava asutise poolt kohtule edasi viivitamata, juure lisades kaevatavat otsust, määrust või korraldust kas alg- või ära kirjas. Teised eelmises lõikes tähendatud materjalid saadetakse täiendavalt ettenähtud tähtajaks⁴¹⁾.

Kaebuste sisseandmine kohtule ei takista iseene-
st mitte otsuse, määruse jne. täitmist, mille vastu kaebus tõstetud, kuid kaebaja palve peale on kohtul õigus oma otsuse põhjal täitmist esialgselt seisma panna⁴²⁾.

40) AKK § 11.

41) AKK § 11¹.

42) AKK § 13.